

BOŽICA DEA MATASIĆ, vizualna umjetnica, Umjetnička akademija u Osijeku

JAVNI PROSTOR U ENTROPIJI

razgovarao: Saša Šimpraga (2011)

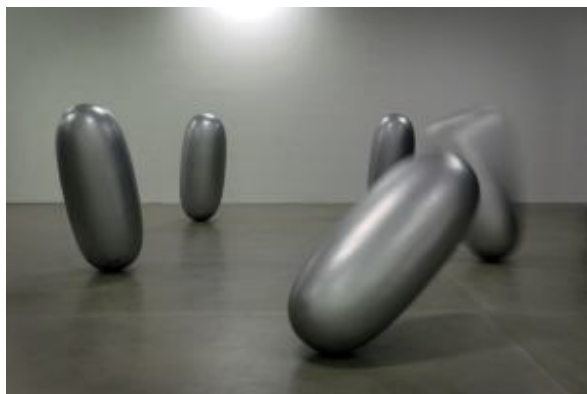
Koja su ključna pitanja koja treba postaviti danas kada govorimo o umjetnosti u javnom prostoru?

U ovom vremenu 'privatizacije', korporatizma i vladavine malih interesnih skupina, javni prostor, baš kao i srednji sloj građanstva, polako nestaje. Da bi se takav proces mogao nesmetano odvijati potrebno je sistematski zaglupljivati ljude što se uspješno odvija putem medija te sve goreg i kompliciranijeg sustava obrazovanja. Primjer za to je i smanjivanje, odnosno ukidanje, satnice likovnog odgoja u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj od neovisnosti do danas. Neinformirane i neobrazovane ljude lakše je manipulirati te im podvaliti kič i neukus. Dakle s jedne strane imamo ekonomsku krizu, odnosno novac izvučen iz društva u privatna bogatstva i bankarske sustave, a s druge zaglupljujuće školstvo i medije. Umjetnost kao 'nadgradnja' odnosno reakcija i ukazivanje na duh vremena pokazuje posljedice svega toga. Tako se primjerice javna skulptura u Hrvatskoj, uz nekoliko iznimaka, svodi na udovoljavanje neukusu vladajućih struktura i/ili imućnih pojedinaca. Umjetnost u javnom prostoru općenito, a osobito u smislu ukazivanja na probleme ovog društva, djeluje mi nekako anestezirano, odsutno, marginalizirano...

Institucijama, naizgled, nije u interesu da reagiraju, a umjetnici se bave preživljavanjem.

Tranzicija iz jednog nesavršenog sustava koji je ipak imao više sluha za 'opće dobro' u ovaj korporativno globalistički je manje-više uspjela i to na radost malog broja bogatih. Danas je javni prostor prostor siromaštva i kopanja po kontejnerima.

U takvim okolnostima svaki umjetnički rad ili pokušaj djeluje mi kao čin vjere; od fanatizma socijalne angažiranosti do najkonzervativnijeg manualnog rada. U vremenu koje banalizira individualnost i vještinu, trivijalizira moral i mudrost, čini mi se izuzetno hrabro izložiti sebe i svoj rad. Poplava dezinformacija i medijsko posredovanje uljepšane stvarnosti toliko zamagljuje ukupnu sliku da je sve teže doći do izvornih informacija ili odaslati dovoljno jak signal kroz bilo koji umjetnički čin odnosno medij. Teško je, iako nije nemoguće. U tome smislu vrijeme dominacije konzervativnih, statičnih, 'teških' spomenika davno je prošlo ili je trebalo proći. Sadašnjost i budućnost umjetnosti u javnom prostoru vidim u brzim izmjenama, privremenim i povremenim instalacijama, interaktivnim sadržajima i dinamičnim interdisciplinarnim procesima.

U kojoj je mjeri Vaš rad potaknut ili promišljan u kontekstu otvorenih, javnih prostora?

Budući da sam često radila objekte, ambijente i skulpture većih dimenzija, one su nekako logično nalazile put do većih interijera i eksterijera. Nekolicina arhitekata prepoznala je moj rad pa su bili skloni uklopiti ga u svoje projekte. Privremene intervencije u zagrebačkom parku Maksimir,

odnosno na 1. maksimirskom jezeru (Srećolovka, Mjesečari) bile su rezultat moga i nadobudnog tuda nekolicine kolega iz struke u sklopu akcije ARTiljerija 2002. i 2003. godine.

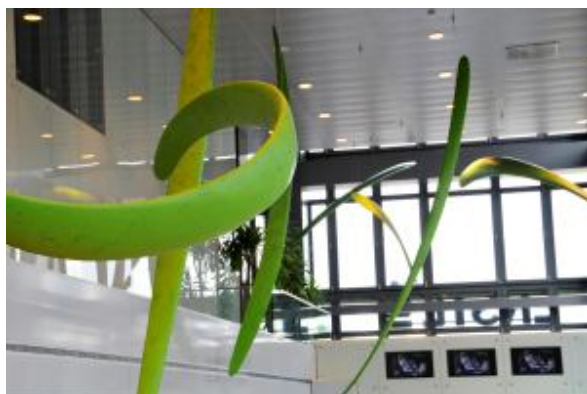
Uz te izvedene, imam i mnoštvo ideja, skica i 3D modela predviđenih za veće dimenzije, ali trenutno nemam naručitelje ni investitore, a ne nailazim baš često ni na javne natječaje koji bi bili otvoreni za taj tip radova. Pritom mislim na objekte i ambijente sa ludičkim i interaktivnim elementima, koje smatram primjerenim javnom prostoru i duhu vremena.

Što je najveći problem u procesu realizacije umjetničkoga sadržaja u javnom prostoru, posebice u lokalnom kontekstu? Možete li navesti neki od primjera procesa realizacije nekog Vašeg rada postavljenog u javnom prostoru?

Novac je često najveći problem. Kao što sam navela, ove privremene land art intervencije u Maksimiru bili su plod entuzijazma i donijeli su mi samo troškove i veliku iscrpljenost. Cijeli projekt organizirala sam s nekolicinom kolega, a dobili smo tek simboličan iznos od Grada s kojim nismo uspjeli napraviti ni katalog. Radove smo financirali sami. Općenito ljudi nisu svjesni da umjetnici često sami snose troškove svojih projekata odnosno izložbi. Svojedobno sam čak digla kredit da napravim izložbu. Ima iznimaka – neki pojedinci povezani s političkim i crkvenim strukturama dobijaju vrtoglave sume za svoje projekte, no i njih se može izbrojati na prste jedne ruke. Dakle mladenački entuzijazam i nadobudnost dugoročno nemaju smisla, ukoliko se dokazujete u sredini koja nema sluha ni mogućnosti podržati umjetničko stvaralaštvo.

Što se tiče banaka i investitora, u mom slučaju ta suradnja ima dobru i lošu stranu. Npr. projekt Biofori za Erste centralu u Zagrebu realiziran je u vremenu tik pred ekonomsku krizu. Radilo se o pozivnom natječaju od strane uprave banke i arhitekta zaduženog za interijer u sklopu kojega je odabrano moje rješenje. Radi se o ogromnom poslu za hrvatske prilike. Osim što sam osmislila, organizirala i vodila cijeli projekt, provela sam oko četiri mjeseca fizički izvođeci objekte zajedno s asistentima. Uz teško cjenkanje s naručiteljem, nagodila sam se na iznos dosta manji od realnog. No tada sam pristala sam to odraditi jer mi je predstavljalo veliki izazov, ali i kao moguću referencu za buduće narudžbe.

Što mislite koja bi trebala biti uloga umjetnosti namjenjene javnom prostoru? Implicira li ona dodatnu ili ikakvu odgovornost?

Imamo izvrstan primjer Morskih orgulja i Pozdrava suncu arhitekta Nikole Bašića u Zadru. Mislim da je to najsvjetlija točka što se tiče trajnijih intervencija u javnom prostoru u Hrvatskoj u zadnjih dvadesetak godina. Ti su radovi osmišljeni i izvedeni prema najvišim svjetskim standardima. Zadovoljavaju sve uvjete; od skladne uklopljenosti u tkivo grada, oplemenjivanja dijela urbanog krajolika koji je ovime dobio dodanu vrijednost, interaktivnosti, identitetske odrednice sredine, predstavljaju turističku atrakciju...

Odgovornost je velika i svi bi trebali jasno sagledati u što se upuštaju kad kreću intervenirati u javni prostor. Pritom mislim na naručitelje, stručna povjerenstva, izvođače, ali nažalost živimo u društvu gdje se odgovornost neprestano relativizira.

U kojoj mjeri u procesu izbora umjetničkoga sadržaja koji ulazi u javni prostor treba razlikovati/vrednovati stručno od javnog mišljenja?

Struka treba imati uvodnu i završnu riječ. Javno mišljenje treba saslušati, ali da je samo do javnog mišljenja u Hrvatskoj bi javni prostor bio na razini sajmovi i proštenja. Nikome ne pada na pamet odvesti auto na popravak kirurgu, ili prepustiti operaciju na mozgu automehaničaru. Čudi me kako se ta jasnoća o kompetencijama izgubi kad se radi o likovnoj umjetnosti i umjetnosti bliskim strukama.

Kako ocjenjujete postojeće modele po pitanju interdisciplinarnosti u definiranju svega onoga što jest ili ulazi u javni prostor?

Kao što sam već navela u odgovoru na prvo pitanje, javni prostor je u svojevrsnoj entropiji kao posljedica ekspanzije globalizma/korporatizma. Arhitekti, urbanisti, umjetnici, civilno društvo... svi su pozvani u procese redefiniranja pojma javnog prostora i pokušaja da se entropija zaustavi, odnosno da se proces okrene u pozitivnom smjeru. Interdisciplinarnosti uglavnom nema, a bez nje nema ni kvalitetnog i strukturiranog plana za rješavanje nagomilanih problema.

S obzirom na recentni trend privatizacije javnih dobara/javnog prostora, vidite li potencijal umjetnosti kao doprinos borbi za očuvanje društvene svojine?

Potencijal je pojam koji me prilično frustrira. Umjetnici su ti čije su emocionalne membrane najtanje; oni balansiraju na rubu egzistencije, mahnitosti, uvida, konstrukcije i destrukcije... Nemaju mira jer, čini mi se, kanaliziraju taj 'duh vremena' u većoj mjeri od ostalih ljudi. No taj potencijal ostaje samo potencijal ukoliko ga netko ne uvidi, odnjeguje, osnaži... Formirani, daroviti i nadahnuti umjetnici trebali bi dobiti šansu i podršku sredine. Pogrešno je očekivati da se 'izbore' za sebe i svoj rad, to u civiliziranim zemljama sa suvislim tržištem umjetnina za njih rade stručnjaci; agenti, kustosi, manageri. Prema tome umjetnost/umjetnici imaju potencijal, no pravo je pitanje ima li ovo društvo potencijal to iskoristiti?

Ne govorim sada o konformistima i pragmatičnim tipovima – njima su svako vrijeme i svaki sustav dobri. Situacija koja trenutno vlada u Hrvatskoj njima pogoduje, pa dobijamo obilje loših rješenja.

Smatrate li da je uputno, pa i nužno, pristupiti premještanju nekih postojećih recentnijih javnih plastika s ciljem boljšeg umještanja u prostor, odnosno potpunom uklanjanju onih koje doslovno kontaminiraju javni prostor i ponižavaju temu? Jesu li takvi spomenici autentični iskaz duha vremena, nešto u što treba post festum intervenirati ukoliko problem postoji ili nešto treće?

Podržala bih takvu inicijativu. Promišljeno dekontaminiranje javnog prostora je legitimno i potrebno u takvim slučajevima. Uostalom povjesna je činjenica da se spomenici postavljaju i skidaju, uništavaju pa restauriraju, glorificiraju pa padaju u nemilost... neki prođu taj ciklus i više puta. Navedeni spomenici jesu autentični iskaz duha vremena, ali ako se npr. sudi bivšem

premijeru, zašto ne bi i oni bili preispitani? Smatram da je premještanje na zajedničku lokaciju jedna od zgodnih mogućnosti. Dobar primjer za to je Mađarska, odnosno Budimpešta; oni su od gomile sorealističkih spomenika stvorili park skulptura – Szoborpark koji je danas prvorazredna turistička atrakcija i spada među desetak najposjećenijih muzeja mađarskoga glavnog grada. Mislim da od prodaje ulaznica imaju i solidnu zaradu. Teško da se to može dogoditi u ovom slučaju, ali barem bi bilo duhovito.

Biste li izdvojili neke recentnije dobre primjere umjetničkoga sadržaja u javnom prostoru, ne nužno plastike, u Hrvatskoj i drugdje?

Spomenula sam zadarski primjer, a inozemnih ima zaista puno. Navesti ću samo neke;

Londonski Trafalgar Square Fourth Plinth – projekt koji je uključio brojne britanske umjetnike koji su osmislili različite privremene intervencije na inače praznom stupu.

Janet Echelman je američka umjetnica koja intervenira u urbane zračne prostore monumentalnim, fluidnim, pomičnim skulpturama koje reagiraju na prirodne procese uključujući vjetar, vodu i svjetlost sunca.

Annie Han i Daniel Mihalyo djeluju zajedno kao Lead Pencil Studio, koji opisuju kao “novi izraz rastućeg područja nastalog interdisciplinarnim preklapanjem arhitekture i site specific art-a.” Njihov rad Non-Sign koji se nalazi u blizini Washingtona nalik je na veliki billboard nakon nuklearne eksplozije.

Andy Goldsworthy, britanski kipar, fotograf i ekolog stvara site-specific skulpture i land art intervencije smještene u prirodu ali i u urbane sredine. Njegov rad za mene je jedan od najdirljivijih primjera kako igra, kreativni rad i ‘visoka’ umjetnost mogu imati dostojanstven, brižan i odgovoran suodnos s okolišem.

Inicijativa 1% za umjetnost propituje mogućnost donošenja zakona kojim bi se poticalo i reguliralo realizaciju umjetničkog sadržaja u javnom prostoru po uzoru na neke zapadne zemlje. Biste li načelno podržali spomenutu inicijativu? Vidite li ju kao potrebnu? Mislite li da bi takva regulativa mogla utjecati na smanjivanje nesporazuma u ovoj domeni i uopće doprinijeti sustavnijem i suvremenijem promišljanju pitanja umjetničkoga sadržaja u javnom prostoru?

Smatram da je ova inicijativa itekako potrebna i podržavam je u potpunosti. Također bi bilo poželjno paralelno donijeti, odnosno vratiti, zakon kojim se ulaganje u umjetničke radove odbija od poreza. S takva dva zakona stvari bi se mogle drastično promijeniti na bolje. Obzirom na dvadesetak godina kaosa i degradacije struke, iznimno je važno postaviti pravila te sagledavati širu sliku. Novac sam po sebi nije rješenje; potrebna su i pravila igre, odgovornost, stručnost i kvalitetne vizije.